

Bijlage HAVO

2022

tijdvak 3

geschiedenis

Bronnenboekje

Vroegmoderne tijd

bron 1

Pater Antonius Leendanus, prior van de kloosterorde van de dominicanen in Den Bosch, geeft een beschrijving van gebeurtenissen in de stad tussen 10 tot 14 oktober 1566:

De omvang van de schade is nauwelijks te schatten. Toen ambtenaren van de landvoogdes¹⁾ mij vroegen of die met twintigduizend gulden weer goed te maken was, kon ik daar geen ja of nee op zeggen. Bij dat alles werden ook de kloosterlingen verdreven; en als ze het zouden wagen terug te keren, dan werden ze gedood. Zo was het besloten ten aanzien van de franciscanen en dominicanen²⁾: de stad uit en er nooit meer in! Hun kloosters zouden een wereldse bestemming krijgen, dat van de franciscanen was bestemd tot groentemarkt, dat van de dominicanen tot vleeshal en markt voor runderen en ander vee.

noot 1 Margaretha van Parma, de Spaanse landvoogdes in de Nederlanden

noot 2 Dit zijn verschillende kloosterordes.

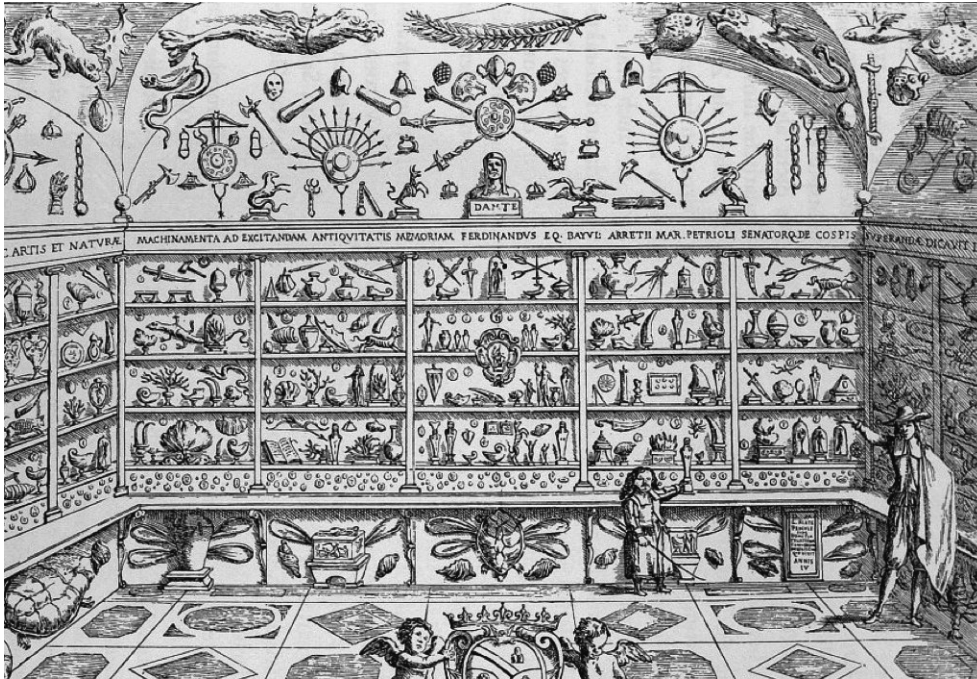
bron 2

Kolonist William Hilton schrijft direct na zijn aankomst in Amerika in november 1621 in een brief aan zijn neef:

Toen we aankwamen in New Plymouth, in New England, troffen we al onze vrienden en kolonisten in goede gezondheid (...). De indianen om ons heen zijn vreedzaam en vriendelijk; het land is heel plezierig en gematigd, en biedt uit zichzelf, van nature, een enorme hoeveelheid fruit, zoals wijnranken die in diverse soorten in groten getale aanwezig zijn. (...) Beter graan dan de indiaanse maïs kan niet worden gevonden, zeker niet geplant in grond die zo is als je zou wensen. We zijn allemaal eigen grondbezitters; we hoeven geen huur te betalen; en al deze goede zaken staan tot onze beschikking, wat en in welk seizoen we ook maar willen. (...) Ik verzoek je vriendelijk ervoor te zorgen dat mijn vrouw en mijn kinderen hierheen komen, waar ik zou willen dat al mijn Engelse vrienden zouden zijn.

bron 3

Tussen 1667 en 1677 wordt deze prent van de 'Wonderkamer' van markies Ferdinando Cospi uit Bologna gemaakt:

Toelichting:

In de Wonderkamer staan natuurhistorische objecten uit verschillende continenten en archeologische vondsten zoals antieke Griekse vazen. De kasten zijn open. In het midden staat Sebastian Biavetti, die vanwege zijn geringe lengte een levend onderdeel is van de Wonderkamer.

bron 4

In 1765 schrijft Robert Clive, een officier in dienst van de East India Company, vanuit India aan het bestuur van de Company:

We leven nu in een veelbetekenende periode die ik al had zien aankomen, ik bedoel de periode waarin het noodzakelijk wordt dat wij voor onszelf bepalen of we alles voor onszelf kunnen en willen nemen. Siraj Ud-Daulah¹⁾ is verslagen en zijn gebied is in onze handen. Het is nauwelijks overdreven om te beweren dat morgen het hele Mogolrijk in onze handen zal zijn. (...) Het onttroonen van de eerste Nawab²⁾ zou gevolgd worden door de troonsbestijging van de volgende. We moeten zelf Nawabs worden, en niet alleen in naam en misschien zonder het te verhullen. (...) Laten we zonder vertraging onze drie Europese regimenten aanvullen tot elk 1000 man en deze, gecombineerd met 500 man lichte cavalerie, drie of vier regimenten artillerie en de kracht van ons land, zullen ons onoverwinnelijk maken.

noot 1 Siraj Ud-Daulah is een Mogolvorst.

noot 2 een vorst

bron 5

Op 1 februari 1788 schrijft de Amerikaanse politicus James Madison in een artikel:

Als de wettelijke, uitvoerende en gerechtelijke machten in dezelfde handen zijn, of dat nu van één is of van velen, en of dat nu via erfrecht, via zelfbenoeming of via verkiezingen gaat, dan kan dat terecht tirannie worden genoemd.

bron 6

Pieter Groen bezoekt in 1792 de koffieplantages van zijn familie in Suriname. In zijn reisverslag geeft hij een beschrijving van de plantage Courtvlugt:

Er zijn niet veel kinderen. Dat schrijf ik toe aan enkele oude vrouwen die als vroedvrouw werken. Ze hebben de instelling dat het beter is zoonlief bij de geboorte te wurgen dan aan de blanken af te staan. (...) Er zijn nog meer mensen op die plantage die kwaad in de zin hebben. Twee van hen heb ik er gezien. Zodra nieuwe negers komen, stoken zij hen op om weg te lopen. Als ik daar directeur was, zou ik zulke knapen zeshonderd zweepslagen 's morgens en 's middags en 's avonds laten geven en hen laten insmeren met limoensap, peper, kruiden en dram¹⁾.

noot 1 slechte kwaliteit rum

Moderne tijd

bron 7

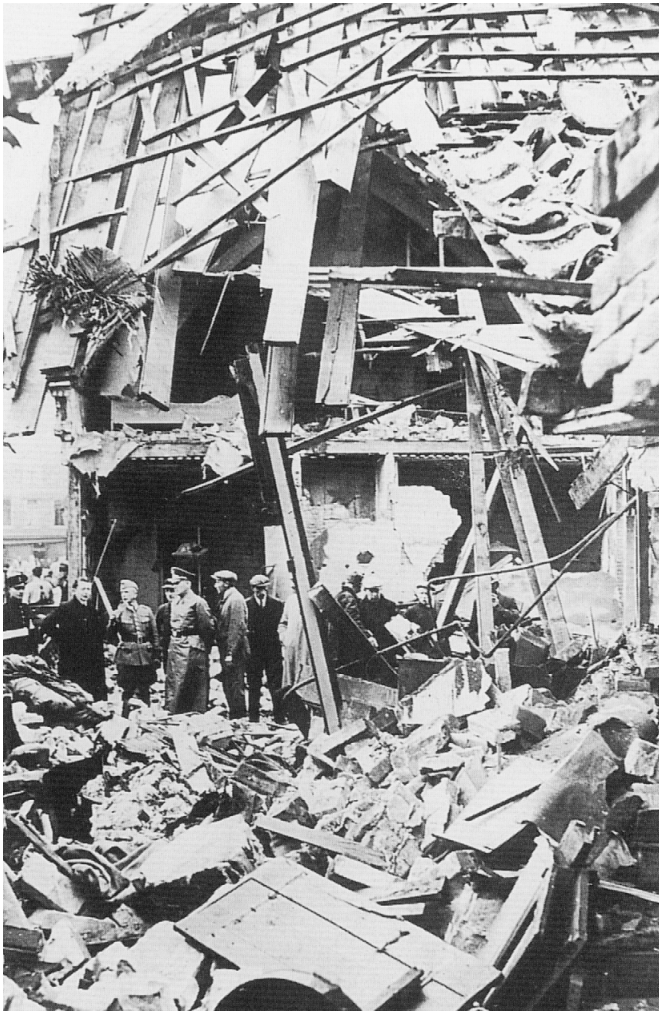
In 1886 houdt Tjeerd Stienstra een toespraak in een schuurtje in Surhuisterveensterheide in Friesland:

Arbeiders, het doet mij genoegen dat jullie hier met zo veel mensen zijn gekomen. Ik wil jullie vanavond toespreken over jullie eigen toestand. Ik vind dat de tijd gekomen is, dat jullie je eindelijk bewust worden van jullie toestand. Jullie weten zelf het best wat een bloedige arbeid jullie moeten verrichten, hoe jullie alles uit de aarde halen voor het levensonderhoud van anderen, maar zelf gebrek lijden aan alles. Kijk naar de paleizen van de machtigen der aarde, die jullie plichten opleggen die jullie niet kunnen dragen en die jullie de rechten als mens onthouden. Jullie wonen in krotten waarbij er in werkelijkheid vele zijn die voor varkens nog te slecht zijn. (...) Mannen en vrouwen over de hele aarde verspreid roepen jullie toe: Proletariërs¹⁾ aller landen verenigt u.

noot 1 een andere term voor arbeiders

bron 9

Foto van een huizenblok in Haarlem na een Engels bombardement in oktober 1940:

Toelichting:

Op de foto staan Duitse soldaten, een Nederlandse politieagent en Nederlandse burgers.

De Duitse bezetter beveelt deze foto op de voorpagina van kranten te publiceren met een verplicht onderschrift waarin staat: "In de nacht van woensdag op donderdag hebben Engelse vliegers een aanval ondernomen op Haarlem, waarschijnlijk met die vliegtuigen, die door de Nederlandse koningin aan de Engelse regering zijn geschonken."

bron 10

Na de oprichting van de NAVO in 1949, wordt in het Italiaanse parlement een debat gehouden over de toetreding van Italië. Het communistische parlementslid Palmiro Togliatti zegt:

De aanwezigheid van militaire bases van een grote buitenlandse imperialistische grootmacht¹⁾ op eigen grondgebied houdt in dat je een militair doelwit bent zodra de oorlog uitbreekt (...). Italië is een van de landen die een "tapijt van atoombommen" zal worden, zoals de Amerikaanse strategen het zo elegant verwoordden. Hiervoor zijn jullie verantwoordelijk. (...) Wij zeggen "nee" tegen het Atlantisch Verdrag, "nee" omdat het een verdrag is dat voorbereidt op een oorlog.

noot 1 Togliatti bedoelt de Verenigde Staten.

bron 11

Piet Jongeling schrijft in het *Gereformeerd Gezinsblad* van 11 oktober 1952:

Niet alleen uit het Oosten dreigt gevaar. Ook het rijke en machtige Amerika, de strijdbare kampioen voor vrijheid en democratie, is veelszins een haard van geestelijke besmetting. Want Amerika moge officieel een christelijk land zijn, het openbare leven is er in werkelijkheid voor het grootste deel vervreemd van en vijandig aan Gods Woord. De techniek is de afgod van het Amerikaanse volk geworden. (...) De bacillen van het bederf worden ook naar West-Europa, naar Nederland overgedragen. Film en bioscoop, waarin het smaak-bedervende en normen-verkrachtende Hollywood de scepter zwaait, hebben in ons land al miljoenen verslagen.

Toelichting:

Gereformeerden vormen een stroming binnen het protestantisme.

bron 12

In 2017 wordt in het televisieprogramma *De Reünie* met krakers teruggekeken op de Piersonrellen in Nijmegen, een krakersactie in 1981. Een fragment uit het programma:

Mattie (kraker): "Mensen stonden jaren op de wachtlijst voor een huisje. Er werd volop gespeculeerd met leegstaande panden. En dat je dan huizen gaat afbreken om een parkeergarage te bouwen, terwijl er een paar honderd meter verderop nog één leegstaat, dat was eigenlijk ondenkbaar."

Patrick (presentator): "Met wat dachten jullie je te verdedigen, wat hadden jullie allemaal in gedachten, Nico?"

Nico (kraker): "Nou ja, toen Jos (een kraker) inderdaad bij ons kwam met het plan voor de Piersonstraat¹⁾, toen was voor ons eigenlijk wel duidelijk: wij gaan een nieuwe stap zetten en dat we de confrontatie ook echt aan willen gaan. We hebben dat ook stap voor stap heel goed voorbereid."

Patrick (presentator): "Maar is dat dan met stenen, molotovcocktails²⁾, hoe ver wouden jullie gaan?"

Nico (kraker): "Nee, molotovcocktails daar was toen geen sprake van. Maar de barricades die we gingen opwerpen, dat zou de eerste verdedigingslinie moeten zijn en we zouden ons niet weg laten slaan door de ME³⁾."

noot 1 In de Piersonstraat zouden woningen worden gesloopt om plaats te maken voor een parkeergarage.

noot 2 Een molotovcocktail is een met brandbare stof gevulde fles die wordt ontstoken en als bom wordt gebruikt.

noot 3 ME is de mobiele eenheid, een eenheid van de Nederlandse politie met als taak de bestrijding van verstoring van de openbare orde.

bron 13

Foto uit 1961 van een beurs in de RAI in Amsterdam:

Toelichting:

Ina van Kooten, bedrijfsleidster van een bromfietsenzaak, bekijkt de DKW-Hummel op de stand in het congressencomplex RAI in Amsterdam.